

Η λέξη Queen (cwēn) είναι Ελληνική από την λέξη Γυνή

Η Αγγλική λέξη Queen αρχικά σήμαινε Γυνή δηλαδή ήταν η σύζυγος ή η παλλακίδα του βασιλέως. Η λέξη King δεν έχει αντίστοιχη θηλυκού γένους γιατί οι γυναίκες δεν είχαν αξιώματα τότε στην Αγγλία. Οι Άγγλο-Σάξωνες ηγέτες δεν αναγνώριζαν τίτλους για τις γυναίκες τους, μάλιστα μερικοί απ' αυτούς είχαν πολλές γυναίκες. Δεν υπήρχε μονογαμία την εποχή εκείνη.

Έρευνα:
Δημήτρης Συμεωνίδης

Μέρος Γ'

Βασιλεύς και Άναξ

Η Εποχή του Χαλκού τελειώνει με την κατάρρευση των μυκηναϊκών ανακτόρων γύρω στο 1200 π.Χ., ενώ η Αρχαϊκή περίοδος ξεκινάει μετά το 800 π.Χ. όταν γίνονται οι πρώτοι συνοικισμοί που θα οδηγήσουν στις πρώτες πόλεις-κράτη. Τα 400 χρόνια που μεσολαβούν είναι οι λεγόμενοι «σκοτεινοί αιώνες» (dark ages). Όταν οι Έλληνες του 8ου π.Χ. αιώνα καταγράφουν τα ομηρικά έπη (Ιλιάδα ~750 π.Χ., Οδύσσεια ~700 π.Χ.), προσδιορίζουν τους «ποιμένες τῶν λαῶν» ως «βασιλείς», όρο που εμείς καταλαβαίνουμε αμέσως τι σημαίνει. Αυτό που δεν γνωρίζουμε είναι ότι η σημασία του βασιλέα ως «κληρονομικού μονάρχη» είναι δημιούργημα των σκοτεινών χρόνων. Στον μυκηναϊκό κόσμο, ο όρος «βασιλεύς» (Γραμμική Β qa-si-re-u = / gwasileus/) σημαίνει κάτι σαν «πρόεδρος συντεχνίας/χωριού» και «προϊστάμενος» μιας και τα κείμενα μιλάνε λ.χ. για βασιλέα των χαλκουργών. Από τις πινακίδες της Πύλου μαθαίνουμε ότι στον γραφειοκρατικό μηχανισμό του ανακτόρου υπήρχαν από 9 ως 12 βασιλείς.

Ο μονάρχης που κατοικεί στο μυκηναϊκό ανάκτορο είναι ο γάναξ (wa-na-ka = / wanaks/) και ο δεύτερος στην ιεραρχία είναι ο λαφαγέτης (ra-wa-ke-ta = /lawagetās/), δηλαδή ο αρχηγός του λαού = στρατού. Η λέξη λαφός (< *leh2wōs) ανάγεται στην ΙΕ ρίζα *leh2- «εκστρατεία» και έχει ως συγγενή το Χεττιτικό lahha = «εκστρατεία».

Η χρήση του όρου «βασιλεύς» στο ομηρικά έπη εμφανίζει αρκετές ιδιосυγκρασίες που μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι οι Ραψωδοί δεν εννοούσαν αυτό που εννοούμε εμείς σήμερα (βασιλεύς = κληρονομικός μονάρχης).

Στα ομηρικά έπη οι βασιλείς είναι πάντοτε πολλοί και το ουσιαστικό εμφανίζει περιέργως παραθετικούς βαθμούς σαν επίθετο, για να δηλωθεί η ιεραρχία. Έτσι ο Νέστορας αποκαλεί τον Αγαμέμνονα «βασιλεύτατο» όλων και ο δεύτερος καυχιέται («εύχεται») ότι είναι «βασιλεύτερος» του Αχιλλέα επειδή είναι προγενέστερός του.

[Ιλιάδα, 9.68-9]

κούροισιν μὲν ταῦτ' ἐπιτέλλομαι: αὐτὰρ ἔπειτα

Ἄτρεϊδῆ σὺ μὲν ἄρχε: σὺ γὰρ βασιλεύτατός ἐσσι.

[Ιλιάδα, 9.159-161]

τοῦνεκα καὶ τε βροτοῖσι θεῶν ἔχθιστος ἀπάντων:

καὶ μοι ὑποστήτω ὄσσον βασιλεύτερός εἰμι ἢδ' ὄσσον γενεῆ προγενέστερος εὐχομαι

εἶναι.

Στην Οδύσσεια πάλι μαθαίνουμε ότι οι Φαίακες εξέλεξαν 13 «ἀριπρεπέες βασιλῆες» (ἀριπρεπεῖς βασιλεῖς) με τον Αλκίνοο να είναι ένας εξ αυτών. Από την άλλη, όλοι οι μνηστήρες θεωρούνται «βασιλείς».

[Οδύσσεια, 8.387-91]

κέκλυτε, Φαιήκων ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες.

ὁ ξεῖνος μάλα μοι δοκεῖ πεπνυμένος εἶναι.

ἀλλ' ἄγε οἱ δῶμεν ξεινήιον, ὡς ἐπεικέες.

δώδεκα γὰρ κατὰ δῆμον ἀριπρεπέες βασιλῆες

ἄρχοι κραινοῦσι, τρισκαιδέκατος δ' ἐγὼ αὐτός:

[Οδύσσεια, 1.394-7]

ἀλλ' ἦ τοι βασιλῆες Ἀχαιῶν εἰσὶ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ, νέοι ἠδὲ παλαιοί, τῶν κέν τις τόδ' ἔχησιν, ἐπεὶ θάνε διὸς Ὀδυσσεύς:

αὐτὰρ ἐγὼν οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο καὶ δμῶν, οὓς μοι ληίσσατο διὸς Ὀδυσσεύς.

Παραθέτω μεταφρασμένο το τελευταίο χωρίο γιατί γίνεται διάκριση ανάμεσα στους όρους «βασιλεύς» και «ἄναξ»:

Κι ο γνωστικός Τηλέμαχος γυρίζει και του κάνει:

“Τάχα θα σου φανεί βαρὺ το θα σου πω, ω Αντίνε;

Κι ετούτο θα το δέχουμουν αν το 'δινέ μου ο Δίας.

Ἦ λες δε γίνεται κακό τρανότερο στο κόσμο; Ὅχι, δεν το 'χω για αχαμνό να 'ναι κανένας ρήγας:

πλούσιο το σπίτι του ἀζαφνα, δοξάζεται κι ατός του.

Μα κι ἄλλοι βρίσκονται Αχαιοὶ στο Θιάκι βασιλιάδες,

νέοι και γέροι ἀρίθμητοι, κι ένας τους θα 'χει ετούτη

τη δόξα, μιας κι ἀπέθανε ο θεῖος ο Οδυσσεάς: ὁμως ἐγὼ θα ορίζω αὐτό το σπίτι και τους δούλους,

που για τα μένα ἀπόχτησε με τ' ἄρματά του ἐκείνος.”

(Μετάφραση Αργύρη Εφταλιώτη)

Ο Τηλέμαχος λοιπόν λέει στον μνηστήρα

Αντίνο ότι υπάρχουν πολλοί βασιλείς Αχαιῶν στην Ἰθάκη, νέοι και γέροι, για να αναλάβουν την θέση του Οδυσσεά (αν έχει πεθάνει), αλλά στον οἶκο και στους δούλους του Οδυσσεά ἀνακτας μπορεί να είναι μόνο αὐτός. Εδώ ο όρος «ἄναξ» σημαίνει «νόμιμος κύριος με κληρονομικό δικαίωμα στην κυριότητα». Μόνον ο Τηλέμαχος είναι γιος του Οδυσσεά και, επομένως, μόνον αὐτός μπορεί να κληρονομήσει την περιουσία του πατέρα του. Γι' αὐτό λέει ότι οι μνηστήρες του τρώνε την περιουσία του «ἀκίνητη και κινητή» ([2.75] «κειμήλια τε πρόβασιν τε» ~ “goods and chattels”). Αντίθετα, ο Τηλέμαχος δεν αναγνωρίζει κανένα κληρονομικό δικαίωμα στο αξίωμα του πατέρα του ως «Βασιλεύς Ἰθάκης». Εδώ υπάρχουν πολλοί βασιλείς στο νησί, για να πάρουν την θέση του Οδυσσεά αν αὐτός έχει πεθάνει.

Εκτός από την αρχική διαφορά σημασίας, οι όροι ἄναξ και βασιλεύς έχουν και διαφορετικές ετυμολογικές καταβολές. Ο πρώτος όρος μπορεί να αναχθεί στην ΙΕ ρίζα *wn.nakts «κύριος», ενώ ο δεύτερος όρος παραμένει ανετυμολόγητος. Δεν υπάρχει ξεκάθαρη ΙΕ ρίζα στην οποία μπορούμε να ανάγουμε τη λέξη βασιλεύς. Κάποιοι γλωσσολόγοι βλέπουν τη λέξη βασιλεύς ως διμορφηματική με πρώτο μόρφημα το ΙΕ μόρφημα *gwm.-t- (< *gwm-) που έδωσε τα ελληνικά βᾱσις και βᾱτης (λ.χ. στυλοβάτης), αλλά η σημασιολογική εξέλιξη και το -λ- ανάμεσα στο μόρφημα *gwm.t-i- (το -i- είναι το λεγόμενο συζευκτικό του Caland λ.χ. τερπικέρανος, lucifer) και το επίθημα -εύς παραμένουν ανεξήγητα. Αντίθετα, στην λέξη ἄναξ, η ΙΕ ετυμολογία είναι πιο ξεκάθαρη μιας και υπάρχει ΙΕ συγγενής του όρου στην Τοχαρική γλώσσα (*wn.nakts > ἄναξ ~ nātāk «κύριος, ἀφέντης», ἄνασσα ~ nāsi «κυρία»). Η ἄλλη ΕΛληνο-Τοχαρική ἀντιστοιχία είναι με την ρίζα *tag- «βάζω σε τάξη, διατάσσω > διαταγή»: ελληνικό ταγός ~ τοχαρικό tāssi = «αρχηγός, ταγός».

Η συνέχεια την ἄλλη Παρασκευή

Η χρήση του όρου «βασιλεύς» στο ομηρικά έπη εμφανίζει αρκετές ιδιосυγκρασίες που μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι οι Ραψωδοί δεν εννοούσαν αυτό που εννοούμε εμείς σήμερα (βασιλεύς = κληρονομικός μονάρχης).